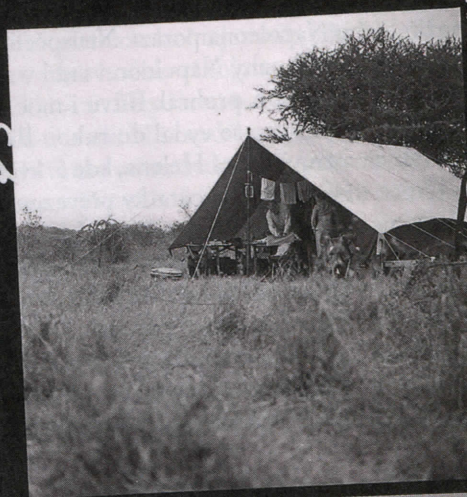
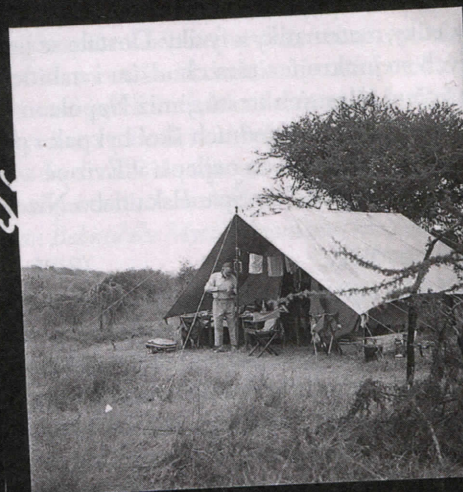
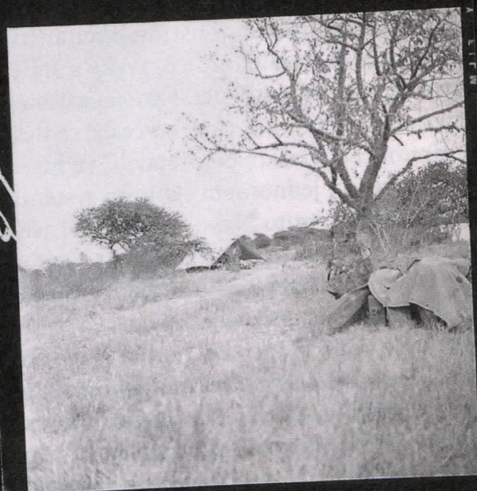
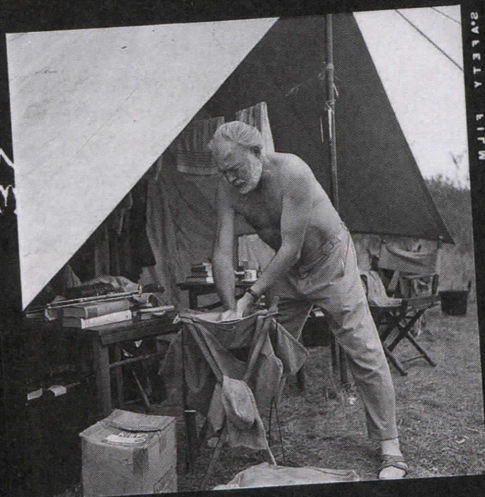
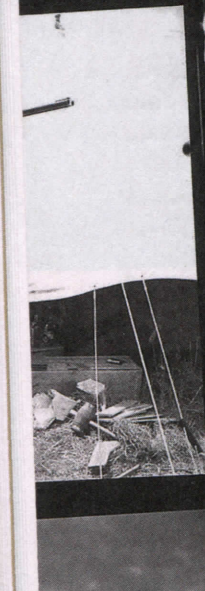

ODKRÝVÁNÍ LEDOVCE

Dokument o Ernestu Hemingwayovi pátrá po muži za macho mýtem, který už dnes neobstojí

JINDŘIŠKA BLÁHOVÁ

FOTO GETTY IMAGES

KODAK SAFETY FILM

KODAK SAFETY FILM

KODAK SAFETY FILM

KODAK SAFETY FILM

*Kdysi oslavované, dnes tragické.
(Hemingway a jeho žena
na safari v Africe)*

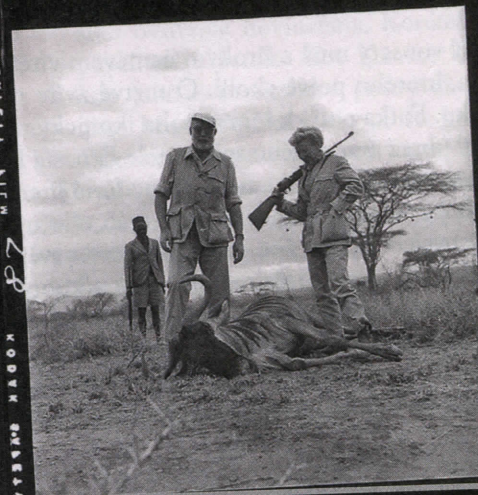
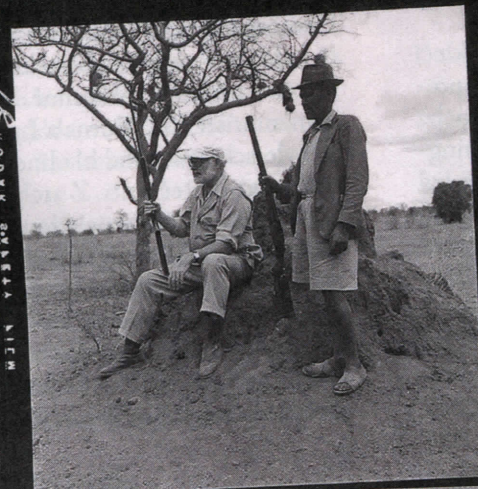
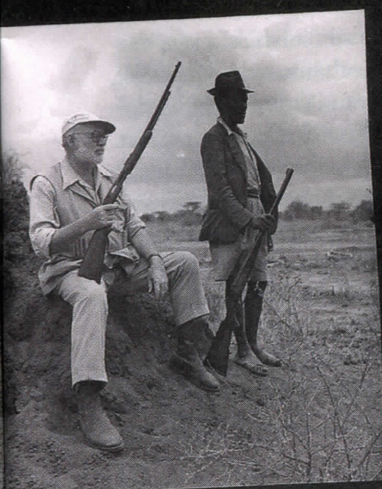
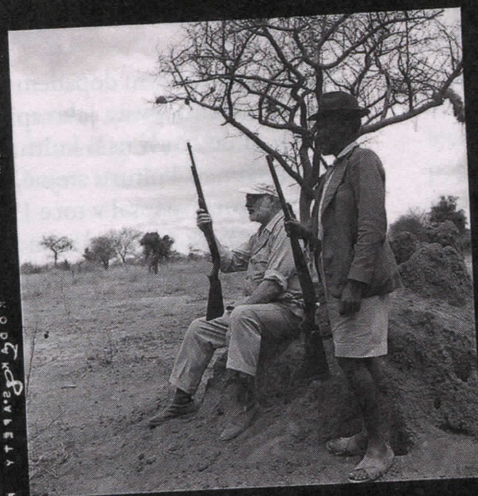
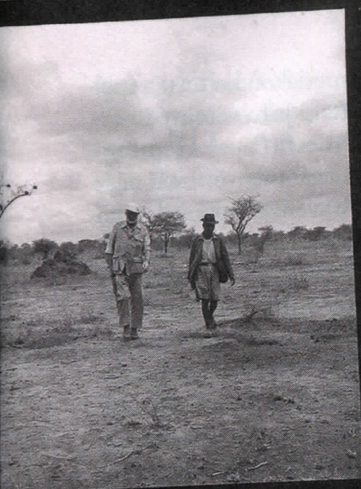

FOTO PROFIMEDIA.CZ

Lovit...

FOTO GETTY IMAGES

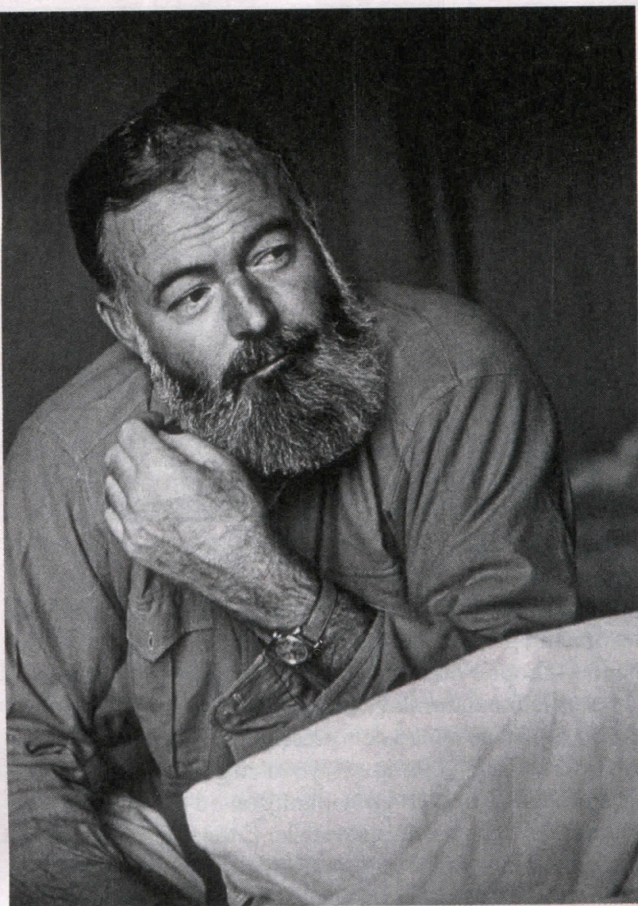
...a milovat pro publikum.

Č

ernovlasý vousatý muž s širokým úsměvem vítězně klečí vedle lva, kterého právě skolil. O mrtvé zvíře má opřenou pušku. Fotka patří k těm mnoha ikonickým, z nichž se skládal obraz amerického spisovatele Ernesta Hemingwaye. Testosteronový král americké moderní literatury byl vedle nebojácného lovce divoké zvěře rváč, válečný veterán, milovník býčích zápasů, žen, válečný reportér, světák, rybář na širém moři – a samozřejmě milovník alkoholu. Často svlečený do půli těla pózoval i za svým psacím strojem. Sám si pro sebe ve dvacátých letech vymyslel patriarchální přezdívku Papa, kterou převzal literární svět i novináři, včetně jeho kritiků. Byl chodícím zosobněním „skutečného

chlapa“ s obrovským dopadem na americkou kulturu a společnost. „Hemingway, jako spisovatel i jako veřejný úber-chlap, stále straší naši kulturu. Ernest (Papa) Hemingway straší naši kulturu stejně, jako naši otcové straší naše vlastní životy,“ napsal v roce 1977 ve svém článku v deníku *The New York Times* Aaron Latham. Možná by se divil, že Hemingwayova extrémní persona „straší“ dodnes. Spisovatele obdivoval například senátor John McCain. A to natolik vášnivě, že jeho tři roky starý televizní portrét si vypůjčuje název z Hemingwayovy knihy *Komu zvoní hrana*.

Navzdory všem rolím, které si pečlivě pěstoval, je ale slavný autor ze všeho nejvíc ledovec. Aspoň k takovému pohledu vybízí aktuální velkorysý trojdílný dokument *Hemingway* z produkce americké PBS. Vznikl k letošním šedesátiletým od spisovatelovy sebevraždy 2. července 1961. Hemingway razil pro své vlastní minimalistické psaní teorii ledovce – co bylo z příběhu vynecháno, bylo důležitější, než co v něm bylo přítomné. Podle ní jakoby se řídili i dokumentaristé Ken Burns a Lynn Novick. Snaží se ukázat, co bylo schované pod hladinou veřejného obrazu. Oddělit mýtus od skutečnosti. Z archivních materiálů a výpovědí expertů se vynořuje nejednoznačný i znepokojivý obraz. Část mýtu dokument narušuje: jak moc si spisovatel vymýšlel, jak se choval k ženám a k vlastním dětem nebo jak silný skutečně byl. Část ale zůstává překvapivě neměnná. Dokument je každopádně zajímavým cvičením: jak dnes točit o „velkých bílých umělcích“, kteří zřejmě nebyli v soukromí nijak zvlášť příjemní lidé?

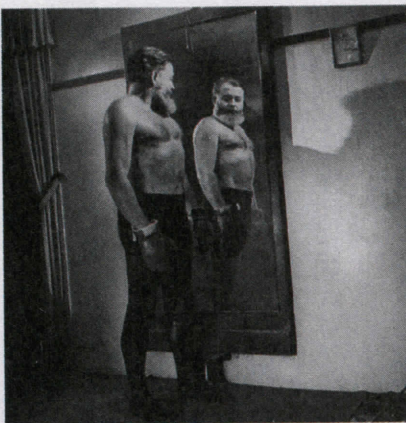

Neodolatelná síla

„Spisovatel, dobrodruh, pitomec – ale pořád fascinující,“ nadepsal deník The Dallas Morning News svoji recenzi dokumentu *Hemingway*. Trefně tím vystihl jeho záběr i tón, který autoři volí. I to, co nového o něm říkají. Zajímají je hlavně rozpory a protiklady spisovatelovy existence. Na jedné straně soustředěný, disciplinovaný autor, který bral své psaní smrtelně vážně jako profesi. Na straně druhé člověk rodící chaos, v neustálém pohybu, toužící po nekonečných podnětech a vzrušení. Mladík, který zažil řez první světové války, ale miloval krveprolití býčích zápasů i safari. Muž, který potřeboval být nepřetržitě zamilovaný, ale nevěřil ženám. Pečující otec, jenž uměl zatratit vlastní děti. Kritický syn, jenž nakonec zvolil stejnou cestu ven jako otec, kterého po jeho sebevraždě nazval zbabělcem. Uměl být velkorysý a obratem krutý vůči těm, kdo mu pomohli. Prodával publiku velikášské fantazie o své vlastní osobě. Ale neschopný jím ve skutečnosti dostát.

Důraz na rozpory má jasnou logiku. Výše popsaný macho obraz s Hemingwayem neoddělitelně spojený už dnes neobstojí. Ostatně část jeho siláctví byla komická už pro některé jeho současníky. Kritici se například ohrazovali proti jeho až sadistické lásce k býčím zápasům. Figura velkého bílého muže, míry všech věcí, už dávno není zdrojem autority ani obdivu, ale kritiky. A autoři dokumentu to

Hemingway je testem, jak spisovatelovo dílo obstojí ve světě citlivějším k rasismu či ženám.

Rozplynout se ve vlastním mýtu.

Tak trochu komické siláctví. (Hemingway na milovaných býčích zápasech)

vědí. Nahlížením za mýtus se snaží velikána polidštit bez lakování narůžovo a přiblížit současnému publiku i myšlení. Zároveň je však zjevné, že chtějí najít rovnováhu mezi pojmenováním nepřijatelných aspektů jeho života a psaní včetně rasismu nebo antisemitismu a jeho „nevymazáním“ v době, kdy se „ruší“ kdekdo a kdeco. Nechtějí ho „zrušit“, ale ani „oslavovat“. *Hemingway* je tak i testem, jak spisovatelovo dílo obstojí ve světě citlivějším vůči rasismu, kolo-
nialismu nebo krutosti vůči ženám.

Vypráví proto dva příběhy. Příběh literatury a příběh muže, který ji psal. Nejdříve literatura. Dokument má téměř povahu eseje na téma Hemingwayův styl a jeho vliv na moderní americkou prózu. Dobře ukazuje, jak jeho revolučně strohý, přímočarý sloh ovlivnila novinařina. Konkrétně jeho působení v deníku The Kansas City Star, kde jako osmnáctiletý pokrýval policejní akce. Motto deníku znělo: „Pište krátké věty.

Pište krátké první odstavce. Používejte živou angličtinu.“ Hemingway si ho přetavil pro sebe. Jeho heslo bylo: „Všechno, co musíš udělat, je napsat jednu pravdivou větu. Nejpravdivější větu, kterou znáš.“

Zástup slavných spisovatelů včetně Maria Vargase Llosy vysvětluje, že Hemingway od základů změnil, jak je možné psát. Slovy Tobiase Wolfa: „Změnil rozestavení nábytku v místnosti.“ Žádný americký spisovatel prý nemůže nebyť ovlivněný Hemingwayem. Nemůže začít

Byl pozdní večer, první máj a všechno mělo tenkrát grády. Srdce pukalo, slavík pěl a pro lásku Vilém zabíjel. To však dávno již. Dnes Vilém brouzdá po Tinderu a pojíždá toust s avokády. Doba se změnila, láska se změnila; kdo by se chtěl navěky zaslíbit po prvním rande s typkou ze seznamky? Jmenuje se Jarmila a nevypadá špatně. Vilém se ale necítí na vážný vztah. Chrám věčné lásky? Tentokrát fakt ne. Raději situationship.

Je to něco jako relationship, tedy vztah. Ale zároveň to vztah není, záleží na situaci. Je to účelové spojení dvou osob, které nechťejí být ani samy, ani ve vztahu, takže jsou tak nějak plus minus občas trochu spolu. Jako spousta lidí dnes. Jako Vilém s Jarmilou. Situationship je nezávazný. Dvojice se schází, když se jim to hodí, užívají si sexu a není nikde řečeno, že ho nemohou mít ještě jinde s někým jiným. Rodiče, přátelé a budoucnost neřeší, takže se dá jen tak v pohodě koukat na seriál a popíjet bílé ze společné lahve.

Mělo by to zahnat pochybnosti, ale ony hlodají. Co vlastně bude dál? Společné vize jsou hnacím motorem každého vztahu, říkají psychologové: vyhlídka na společný byt, papouška, miminko, stáří. A bez toho to nějak dře. Pak jednoho dne potká Vilém s Jarmilou kámoše a ani ji nepředstaví. Nemůže přece říct, že je to holka, se kterou zrovna občas spí – když je na to situace. A Jarmila brečí, hluboký sten jí nadra zdvívá, v slzách se zrcadlí umělé hvězdy svit. Vilém se dívá na boty a namítá, že přece nejsou spolu, a pak Jarmila začne googlovat vztahové rady.

Nevypadá to dobře, zborcené harfy tón, ztrhané strůny zvuk. Situationship nepřináší dlouhodobě mnoho pozitiv. Ale nějak to patří k době. Stejně jako váhavost mileniálu. Jako únava těch, kteří to už zažili a nemají sílu jít do toho znovu na sto procent. A řeší práci a nájem a spoustu plánů a možná ještě něco vystudovat a otevřít si kavárnu. Jak při tom všem ještě někoho milovat? Na tváři lehký smích, hluboký v srdci žal.

Ale teď je skoro první máj, večerní máj je lásky čas a hrdliččin zve ku lásce hlas. O lásce šeptal tichý mech a Viléma ten podvečer zas svědčí ekzém na zádech. Co kdyby zavolal Jarmile? Mohla by mu záda namazat, otevřeli by si bílé a podívali se na seriál. Třeba ten o chlápku, co ho popravili, protože z lásky vraždil. Po oudu lámán oud, je to trochu psycho. Jak se to jmenuje? Máj? Jarmila bude vědět. Vilém jí napíše přes Messenger, ale nic, tak radši zavolá: Jarmilo! Jarmilo! Ale zní nějak divně, není našťvaná? Cože Jarmilo, ty jsi u Hynka? Tak to je situace. To je situationship. Hynku! Viléme! Jarmilo! ©

psát, dokud buď „nezabije jeho ducha“, nebo ho „nepřijme“. Literární vědci se noří do procesu psaní. Rozebírají do detailu knihy, povídky. Sílu čárky ve větě. Témata jako válka a smrt. Mluví o revoluci formální i obsahové. Psal o „ošklivých“ jevech života jako homosexualita, nevěra, potrat. Tím zůstává stále aktuální. Svůj pozorovací talent znásobený zjitřeným vnímáním přecitlivělé mysli zacítil na extrémní detail. Ať to byla návštěva holiče nebo válečná vřava. Dokázal vzít čtenáře dovnitř dění. Jeho modernismus, slovy literárního kritika Stephena Cushmana, šel proti „kultu složitosti“ reprezentovanému Jamesem Joycem či jeho pařížskou mentorkou Gertrude Stein. „Všichni byli obtížní, jen Hemingway měl odvahu být přímočarý, zosobnit jednoduchost, vtáhnout s její pomocí čtenáře a pak si s ním hrát.“ Promlouvá i samotný Hemingway. Prostřednictvím svých románů a novel, povídek a dopisů. Z nich předčítá pomalým, hypnotizujícím hlasem herec Jeff Daniels.

Charisma v kombinaci s obsahem nabízí část odpovědi na otázku, proč Hemingwayovi tolik lidí nebylo – a stále není – schopno odolat. Má v sobě magnetismus manipulátora. Vládnoucího slovy a emocemi lépe než kdokoli jiný z jeho „ztracené generace“ otrávené první světovou válkou a tvořící v Paříži. Hemingwayovo charisma ani po letech nevyprchalo. I někteří zpovídání jsou do něj až příliš „zamilovaní“. Třeba irská spisovatelka Edna O'Brien omlouvá možnou mizogynii v jeho psaní hledáním ideálu romantické lásky. Před citlivými tématy jako rasismus (používal ve svých dopisech slovo „negr“) nebo otevřený antisemitismus (v prvním románu *I slunce vychází*) dokument neuhýbá. Ale zároveň je rychle opouští. Nebo je řeší šokem, který nad nimi zažívají někteří zpovídání. Nepátrá po důvodech, nepřipouští možnost, že by mohl být Hemingway jakkoli netolerantní. Jako by bylo důležité zachovat určitou fantazii. V kultuře, kde se vše podobá nebezpečně tekutým pískům, je přitažlivé mít před očima něco, co se nemění. Konstantu – minimálně literární.

Vlastní hologram

V psaní tak zůstává Hemingway nedotčený. V soukromí už je to ale jinak. Dokumentaristé ukazují, nakolik se podílel na vytváření svého „hologramu“, který nabízel světu. Jak moc si vymýšlel, zveličoval a lhal. Na stylizaci statečného hrdiny, dobrodruha a muže vášnivě milujícího život, lov, pití, bitky a sex pracoval už od návratu z bojiště první světové války. Pracoval u záchranky a vrátil se domů jako první zraněný Američan. V rodném městě Oak Park ve státě Illinois za poplatek vyprávěl o svých dobrodružstvích. Nutková potřeba publika, jež by bylo svědkem jeho života, mu už zůstala. A jen se znásobila poté, co se proslavil. Pokračoval v tom po vydání knihy *Sbobem, armádo* v roce 1929. Tvrdil, že chtěl být profesionální boxer, sedmkrát byl zraněný během války a téměř zemřel hladu v Paříži, když se zkoušel prosadit. Ani jedno z toho nebyla pravda. V Paříži žil celkem pohodlně z peněz své první ženy. Vlastní mytizací mohl maskovat alkoholismus či běhání za sukňemi. Nebo si držet lidi od těla. Postupně ale mýtus začal žít vlastním životem. „Bylo extrémně namáhavé být Hemingwayem,“ poznamenává spisovatel Michael Katakis.

Zajímají nás rozpory. (Autoři dokumentu Lynn Novick a Ken Burns)

V mytologizaci pokračoval i ve svém psaní. Psal jakoby o sobě, o svých dobrodružstvích, o svých prožitcích. O svých válečných i safari dobrodružstvích (*Sněhy na Kilimandžáru*, *Zelené paborky africké*), fascinaci býčím zápasy (*Smrt odpoledne*) nebo milostných aférách vyprávěl obratem čtenářům. Záměrně ale mátl, kde končí on a kde začínají fiktivní postavy.

Překvapením dokumentu je, jak velký vliv na jeho psaní měly jeho čtyři manželky. Právě ty dostávají větší prostor, než bývá u podobně dostředivých děl zvykem. Ve vztahu k nim se ukazují některé z temných Hemingwayových stránek – dětinskost, nedospělost, sobeckost, krutost. Střídání manželek a milenek jako na běžícím páse není romantické. Odhaluje patologickou závislost na silných emočních impulzech. Když opustil svoji první ženu a dítě, dokázal přesvědčit sám sebe, že je obětí. Katolickým rodičům své nastávající tvrdil, že jeho první manželství je neplatné a jeho dítě nelegitimní. Jeho třetí svazek s americkou novinářkou Marthou Gellhorn, s níž se seznámil během španělské občanské války, byl plný vzájemného násilí, krutosti a ponižování. „Mě budou číst ještě dlouho poté, co tebe už dávno sežerou červi,“ vmetl jí do tváře. Nikdy jí neodpustil, že ho opustila.

Dokumentaristé nic z tohoto neodsuzují přímo. Spíše nechávají tíži vyplout na povrch. Z jeho chování vůči některým jeho přátelům. Z jeho kolonialistické nadřazenosti vůči místním obyvatelům v Africe. Z jeho krutosti vůči zvířatům, která byla stejně sebestředná, jako jeho milostné vztahy. Přírodu dokázal milovat jen egocentricky, jako kulisu pro své ego. Je vysloveně nepříjemné sledovat, s jak bezohlednou nenasytostí archetypálního bílého muže v éře před koncem kolonialismu přistupoval ke světu kolem sebe. Není na tom nic dramatického či dobrodružného. Spíš tragického.

Hemingway se tak pozvolna vynořuje jako tragická figura. Obrovský talent, který pod fasádou neotřesitelného mýtu silného muže a skvělého umělce žil osobní destrukci. Obzvláště tragický je ve třetím aktu. Byl alkoholik. Propu-

kaly u něj klinické deprese. Opakovaně se léčil elektrošoky na psychiatrických klinikách. Na fotografiích působí jako zanedbaný bezdomovec. Jeho problémy prohlubovala těžká zranění hlavy a otřesy mozku, které za svůj život opakovaně utrpěl. Psychiatři došli před pár lety k závěru, že trpěl chronickou traumatickou encefalopatií, takzvanou boxerskou demencí, kdy opakované nárazy do hlavy poškodí mozek. Vzácné video pořízené k přebírání Nobelovy ceny, kterou získal v roce 1954, zachycuje muže, jenž přišel o podstatnou část svých mentálních sil. O svoji paměť. Děkovnou řeč čte mechanicky z kartiček – včetně teček a čárek.

Dokument *Hemingway* je po všech stránkách bohatý portrét složitého muže. Nakonec ukazuje ještě něco jiného než to, že se v jeho textech vyskytuje slovo „negr“.

A vlastně důležitějšího, protože stále platného. Že v západní společnosti tolik ceněný a romantizovaný kreativní úspěch něco podstatného stojí. Nejen odříkání, disciplínu a někdy zdravý rozum či vlastní život. Ale i sobecké obětování všech kolem sebe. ●

Překvapením dokumentu je, jak velký vliv na jeho psaní měly jeho čtyři manželky.

WWW.REPEKT.CZ/AUDIO

↓ INZERCE

RS006993-3

Polyversum - Biogarden

Přípravek proti plísním a stimulant růstu.

Pro všechny, kdo si chtějí vypěstovat zeleninu bez chemie.

Polyversum - Biogarden zakoupíte v záhradkářských prodejnách nebo zahradních centrech.

www.polyversum.eu

Výrobce a držitel patentu:
Biopreparáty s.r.o.
Tylišovská 1, 160 00 Praha 6

BIO Garden

POLYVERSUM®